

času druge svetovne vojne delovali v Rimu, je bil Eugenio Pacelli rojen za papeža, njegovo nastopanje je bilo v skladu z vsem cerkvenim izročilom, njegova osebnost je izražala dostojanstvenost, brezčasovnost in patetičnost, ki je zbujala spoštovanje. Uresničevanje dvojne naloge, Kristusovega namestnika na zemlji in voditelja Cerkve, mu ni dovoljevalo, da bi zadovoljil kritike, ki so nastopili kasneje in začeli presojati njegovo vlogo v medvojnem času. Kritiki papeževega nastopanja izhajajo iz temeljne predpostavke, da bi odločen papežev nastop zmanjšal ali celo preprečil holokavst; kar je seveda povsem nerealno gledanje na razmerje moči v času svetovne vojne.

Sanchezovo delo je povzetek razpravljanja in pisanja, ki se je pojavljalo v zadnjih desetletjih, o prelomni osebnosti cerkvene zgodovine dvajsetega stoletja. Je pozorna in pikolovska študija o pozornem in pikolovskem papežu, kot je zapisal eden od ocenjevalcev (J. S. Conway). Bo dobrodošel pripomoček za vse, ki jih zanima eno najbolj spornih vprašanj istega stoletja. Besedilo hkrati kaže, da se bo raziskovalno delo in študij dokumentov o Piju XII. in Cerkvi moralo nadaljevati, če se bodo raziskovalci hoteli približati resnici. Hkrati se je težko znebiti občutka, da se bo govorjenje o papežu nadaljevalo na temelju vnaprejšnjih sodb. Pij XII. tako ostaja privlačna tarča za vse, ki nasprotujejo papeštvu, klerikalizmu, Cerkvi, duhovščini ali kakršnikoli obliki avtoritarnega nastopanja.

Bogdan Kolar

Matjaž Ambrožič, *Ljubljanski knezoškof dr. Janez Zlatoust Pogačar in njegova verska, kulturna in politična vloga za zgodovino Slovencev, Acta ecclesiastica Sloveniae*, zv. 25, Ljubljana 2003, 464 str.

Kot 25. in jubilejni zvezek v zbirki Acta ecclesiastica Sloveniae, ki jo izdaja Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, je izšel slovenski prevod (in delna priredba) disertacije dr. Matjaža Ambrožiča, sodelavca istega inštituta in asistenta pri katedri za cerkveno zgodovino Teološke fakultete v Ljubljani. Že sam izid jubilejnega zvezka v zbirki bi lahko bil zadostni razlog za praznovanje, saj je v četrto stoletja izhajanja kljub večjim težavam pri zbiranju sredstev za tisk izšla že vrsta prvovrstnih del za boljše poznavanje navzočnosti Cerkve na slovenskih tleh. Tokratni zvezek zbirke je sicer monografija o uglednem pastirju na ljubljanskem škofijskem sedežu, vendar v svojem drugem delu prinaša tudi dokumente, ki so integralni del študije in hkrati dopolnjujejo izvirno poslanstvo zbirke AES nasploh. Kot zahtevajo predpisi papeške univerze Gregoriana, je M. Ambrožič v letu 2002 za dosego akademskega naslova, v italijanščini, v kateri je pripravljeno izvirno besedilo disertacije, objavil del besedila pod naslovom *Il ruolo ecclesiastico, culturale e politico di Janez Zlatoust Pogačar (1811-1884), principe-vescovo di Lubiana, nella storia degli Sloveni* (Roma 2002, 166 str.). Kot nam pove avtor v predgovoru sta ga k izbiri teme doktorske disertacije poleg domnevne pozabljenosti škofa Po-

gačarja ter zanimanja za krajevno zgodovino in ugledne rojake (iz iste župnije kot je bil škof Pogačar prihaja tudi avtor Ambrožič) pritegnila predvsem v določeni meri popačena podoba istega škofa v slovenskem zgodovinopisju (na primer samovoljne interpretacije njegovih izbir in postavljanje v okvir liberalizma) in njegovega mesta v slovenski družbi v drugi polovici 19. stoletja. Obsežno zbrano arhivsko gradivo in kritično ovrednotenje že obstoječih zapisov sta avtorju omogočila, da je v pričujočem delu celovito orisal osebnost škofa Janeza Zlatousta Pogačarja, njegovo mesto v zgodovini ljubljanske škofije in v širšem slovenskem družbenem kontekstu. Gre torej za izčrpen zgodovinski prikaz lika knezoškofa, ki je s svojimi pobudami dajal pečat cerkvenemu in narodnemu življenju na Slovenskem na vrsti področij, ki je zgodovino soustvarjal in v določeni meri postavljial temelje prihodnjega razvoja. Ker je škof Pogačar na Slovenskem doslej veljal kot pristaš liberalnih idej, je doktorsko delo avtorju služilo, da je s takšnim stališčem polemiziral in Pogačarjevo osebnost postavil v ustrezen cerkveno-politični okvir (dobršen del dogodkov je bil povezan z vprašanjem avstrijskega konkordata iz leta 1855 in njegove odpovedi) ter filozofske in duhovne tokove njegovega časa.

Poleg predgovora, v katerem je orisana problematika virov in literature ter miselni tokovi in politično-cerkveni okvir Pogačarjevega delovanja, in drugih sestavnih delov, ki jih mora vsebovati disertacija, monografija v svojem osrednjem

delu obsega dva vsebinska sklopa. Prvi, ki zajema slabih sto strani, je predstavitev življenjske poti knezoškofa Janeza Zlatousta Pogačarja. Ta se je začela v Vrbi na Gorenjskem leta 1811 (pred njim se je v Vrbi rodil France Prešeren, za njim Božji služabnik nadškof Anton Vovk) in nadaljevala prek različnih postaj, kjer si je nabiral učenost in prevzemal službe v Cerkvi, pri čemer je bil že zgodaj vključen v poslovanje ljubljanske škofije in se je temeljito z njo seznanil. V okvirnih potezah je orisana še njegova pot v času devetletnega opravljanja škofofske službe, skupaj z zapletenim postopkom iskanja naslednika škofu Jerneju Vidmarju in ravnanjem škofa Vidmarja samega, ki se je kot ljubljanski škof službi predčasno odpovedal.

Osrednji del doktorske teze (dvesto strani) je namenjen obravnavanju Pogačarjevega mesta v službi krajevne Cerkve in slovenskega naroda, kakor je nakazano v naslovu razprave. Kot voditelj ljubljanske škofije je nadaljeval vrsto pobud, ki so jih začeli njegovi predhodniki (gradnja in vodstvo zavoda Alojzijevišče, zavzemanja na področju tiska in urejanja cerkvenih publikacij, izdajanje osrednjega škofijskega lista), uvedel nekatere nove poudarke v pastoralno delovanje (večje zanimanje za družbeno in kulturno delovanje, tudi s takrat osrednjimi imeni v vrstah slovenskih književnikov, poseganje na področje politike) in dal večji pomen ustanovam na socialnem in vzgojno-izobraževalnem področju (to se je pokazalo predvsem v velikem zanimanju za delovanje redovnih skupnosti v teh

ustanovah). Za poznavanje njegovega dela in osebnosti prinašajo raznovrstne informacije poglavja, ki govorijo o njegovi pridigarški dejavnosti, pastirskih pismih in pastoralnih posegih v delovanje škofije in župnij (pastoralne konference za duhovnike, ureditev opravljanja župniških izpitov, priprava mladih na zakonsko zvezo, ustanavljanje novih župnij) ter stiki z nosilci različnih cerkvenih in drugih javnih služb (papeža, cesar, škofje, ljubljanski stolnic kapitelj, bogoslovci, sodelavci v škofijski kuriji). V tem kontekstu bi vsekakor bilo zanimivo izvedeti, kakšno vlogo je škof Pogačar opravljal v okviru avstrijske škofovske konference in kako so nanj gledali drugi avstrijski škofje, saj se je prav v tem času konferenca bolj poudarjeno artikulirala in je morala oblikovati svoja stališča, potem ko je prišlo do odpovedi konkordata s strani velikomemških liberalnih krogov v Avstriji.

Bistveni del razprave so priloge; avtor se je odločil za 53 besedil, ki dopolnjujejo poznavanje tako škofa Pogačarja kot zgodovinskega trenutka v Cerkvu na Slovenskem in narodne zgodovine, v katerega se je vključil kot pastir ljubljanske krajevne Cerkve. Gre za besedila, ki govorijo neposredno o njem, o dejavnostih, ki so potekale v času vodenja škofije in o širših vidikih cerkveno-političnih razmer v tedanji avstro-ogrski monarhiji. Za poznavanje samega procesa izbire in imenovanja škofov, pri čemer je imel pomembno vlogo avstrijski cesar, so zgovorni dokumenti, ki so nastali v teku procesa in nam enako govorijo o razmerah na Kranjskem in med duhovščino ljubljanske škofije kot

o odnosih med Dunajem in Svetim sedežem.

Ambrožičevo delo je vsekakor pomemben prispevek za boljše poznavanje razmer v Cerkvu in v družbi na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja. Besedilo je resna in celovita predstavitev nosilca škofijske službe v ljubljanski krajevni Cerkvu, a nam hkrati zaradi vpetosti iste Cerkve in škofa Pogačarja samega v širše cerkveno in družbeno dogajanje nudi izvirno gradivo za poznavanje cerkveno-političnih, verskih, kulturnih in drugih razmer v tedanji Avstriji in še posebej med Slovenci. Disertacija lahko služi kot model celovitega pristopa k obravnavanju posameznih nosilcev cerkvenih služb in njihove vključenosti v določen zgodovinski trenutek.

Bogdan Kolar